

Somorjay Sélysette

MIRE VALÓ A MŰEMLÉK?

*Jelenségek és balsejtelmek a mai magyar műemlékvédelemben**

Nyomtalanul eltűnő történeti városnegyedek, álmképek építészeti rekonstrukciója, folyamatosan változó jogszabályi környezet. Ez az az élet-, vagy inkább csata-tér, amelyen a magyarországi műemlékvédelmi szakember megpróbálja életben tartani, jobb esetben érvényesíteni a műemlékvédelem alapelveit. Lehetséges, hogy ez az optika tendenciózus képet rögzít. Mivel azonban a szimpózium célja az, hogy az európai műemlékvédelemben tapasztalható jellemző folyamatokról adjon számot, a kép mindenképpen hű abban a tekintetben, hogy e három jelenség az utóbbi tíz év gyakorlatában fokozódó intenzitással, napjainkban pedig egészen különös agresszivitással van jelen és legjelentősebb műemlékeinket érinti.

Ilyen kiemelkedő jelentőségű műemléknek tekinthető mindenekelőtt maga a főváros, Budapest, ahol német kollégák néhány évvel ezelőtti, szakmai beszélgetésen megfogalmazott véleménye szerint szinte minden ház védelemre méltó volna. Ez a vélemény tükrözi a budapesti emlékhagyomány egyik sajátos értékét: a koncentráltan és nagy számban fennmaradt minőségi emlékhagyományt. A védetté nyilvánítás magyar gyakorlata azonban szelektív természetű és számol a területi védelem jogi lehetőségével, mint eszközzel, ezért a védett épületek száma viszonylag alacsony. Példaként a VI. kerületet szeretném bemutatni. Ezt a kerületet aszimmetrikus tengelyként hasítja át hosszában az Andrásy út, amely ma a Világörökség része. Az 1870-es évek városfejlesztési koncepciójaként részben beépítetlen, kertekkel és szőlőkkel tarkított területen kijelölt útvonal az egykori Pestet, a mai Belvárost volt hivatva összekötni a Városligettel. A sugárutat két nagy, keresztforgalmat biztosító tér három szakaszra osztotta, az első kettőben zárt sorú beépítést írt elő az építési szabályzat, a harmadik, a Városligettel szomszédos, villanegyedként épült fel. Az út két oldala tíz év alatt, 1873–1884 között beépült. Az igényes városi palota bérházak között ebben az időszakban épült meg az első szakaszon az Operaház is. Ezt követően 1896-ig néhány telek kivételével a teljes parcellázott terület beépült, az Andrásy út nyomvonalát pedig kiépült az első európai kéregvasút. A beépítés nagy része stílusában ily

* Az itt közölt szöveg külföldi hallgatóság számára íródott, és eredetileg a lipcsei „Denkmal 2006” alkalmával „Denkmalpflege in Europa. Aktuelle Tendenzen im Umgang mit dem historischen Erbe” címmel megrendezett szimpóziumon hangzott el, aktualitásából azonban – sajnos – mit sem veszített.

módon teljesen egységes. A terület teljes inventarizációját követően az 1600 itt álló objektum közül mintegy ötven ingatlan kivételével valamennyi épületet értékesnek és megtartandónak ítéltük (ebben már 1896 és 1944 között épült szecessziós és modern értékek is szerepeltek). Ennek csak töredékét, nem egészen 400 épületet javasoltunk védetté nyilvánításra. Ennyi felelt meg a védetté nyilvánítás alapját szolgáló magyar gyakorlatban alkalmazott általános elveknek. A terület egyéb, az építészettörténeti-, várostörténeti- illetve művészettörténeti összefüggésekből adódó értékeinek védelmére a már létező területi védelmet a jogszabály tartalma alapján megfelelőnek ítéltük.

A folyamatok azonban sajnálatos módon azt mutatják, hogy ez nem így van. A jogértelmezés eltérést mutat nemcsak az első és másodfokú műemléki hatóság gyakorlatában, hanem az elsőfokú döntések körén belül is. A város-szerkezetet érintő durva bontások mára elérték Budapest olyan elsőrendű műemléki védelem alatt álló területeit, mint az ugyancsak a világörökség részét képező pesti Duna-part. 2006-ban bekövetkezett a pesti oldal déli szakaszán álló, egységes térfallá érett házsorának megbontása. Az elbontott ház 1905-ben épült, tervezője Schmahl Henrik, a historizmus egyik legjelentősebb budapesti építész. Az épület tizennégy tengelyes főhomlokzatával meghatározó eleme volt a mindössze öt ház alkotta épülettömbnek, amely egészen a közelmúltig a pesti Duna-part beépítésének déli lezárását alkotta. A Ferencvárosnak a két déli Duna-híd közötti szakaszán már a múlt század fordulóján egymásra nőtt az egykori déli iparterület és az észak felől terjeszkedő főváros. A város felől markáns építészeti határt jelentett az egykori Vámház-palota (Ybl Miklós, 1874) és a Nagyvásárcsarnok (Pecz Samu, 1896), amelyek határán a Duna mentén megszakad a piacként is használt alsó rakpart kiépítése, helyet adva a vasúti átrakodást szolgáló magasabb partszakasznak. A folyó partján és az ehhez közel eső telkeken gyártelepek és a városrész pályaudvara terült el. Az utolsó ipartelep csak az Erzsébet híd háború utáni újjáépítését követően, ezzel összefüggésben szüntették meg. A mögötte lévő házsor, amelynek a szóban forgó épület utolsó előtti elemét alkotta beépítésében egészen 2005-ig őrizte ennek a folyamatnak építészeti lenyomatát: a fokozatos beépítés tanújaként északon és délen a historizmus, ill. késői historizmus épületei mellett előbb szecessziós, köztük pedig – a legfiatalabb beépítésként – modern stílusú lakóházak és középületek emelkedtek, a stílusdiverzitás ellenére egységes és minőségi városképet alkotva. 2005-ben az északi szakaszon nem sikerült megmenteni egy historizáló, téglarchitektúrás kis földszintes házat, amely eredetileg postaépület volt. Telkét (egy nagyméretű, többszintes múlt századi lakóház elbontása árán) a szomszédos telkekkel összevonták. Helyén ma léptékében és homlokzat kialakításában egyaránt környezetidegen, a vámház műemléki együttesére rátelepedő óriási épülettömb emelkedik. Ezt követően sokkhatást jelentett a déli szakaszon a Schmahl-ház bontása. A pillanatnyilag

üres telek hatalmas sebként sajog a pesti Duna-part összképében, és bármikor kerül a helyére, a történeti egységben olyan protézisként fog megjelenni, amit normális körülmények között csak szükség (pl. háborús pusztítás) szül. Többről van azonban itt szó, mint a városkép sérüléséről. Az elbontott épület homlokzata szinte önmagában demonstrálta a területre jellemző városfejlődési folyamatot. A négyszintes épület földszinti ablaksora az ipari épületek szegmensíves nyílástípusait idézte, az első emeleti ablakok csúcsíves árkádsorként tagolták a homlokzatot és megadták annak neogótikus alaptónusát. Fölöttük a neogótikus csúcsívek már csak a vakolatdíszekben jelentek meg. A legfelső szint funkcionálisan alárendelt tereinek egyenes záródású ablakaiban a nyílászárók a szecesszió jellegzetes osztásával készültek éppúgy, mint az udvari homlokzat nyílásrendszere. Az épület azonban nemcsak stílusjegyeiben, hanem funkciójában is jellemző volt a helyszínre és a 20. század első évtizedeire. Az építtető a Hangya Termelő, Értékesítő és Fogyasztói Szövetkezet volt, amely 1898-ban azért jött létre, hogy az agrár ágazat elsősorban közép- és kistermelői számára biztosítsa a versenyképességet és a piaci részesedést. 1900-ra több mint 22 000 tagjuk volt, ami tíz év múltán 180 000 fölé emelkedett. Központi áruforgalmuk 1907-ben már az óriási összegnek számító 12 000 0000 forintot tett ki és a szövetkezet a két világháború közötti időszakban töretlenül prosperált. Az agráripari területek közelében (Pest déli határán álltak Budapest nagy gabonamalmai), a terjeszkedő város peremén emelt, funkcionalitást szem előtt tartó áruházuk egyértelműen hordozza a hely szellemét. Az építész személyének kiválasztása, a neogótikus elemek révén határozott reprezentatív igényvel élő homlokzat ugyanakkor az újonnan alakult gazdasági társulás önbecsülésére, magabiztosságára és a tradíciókhoz való kötődésére látszik utalni. A prosperitást és az ehhez továbbra is társuló igényességet mutatja, hogy a „Hangya” székházát – az áruházzal északon szomszédos telekre – a modern korszak egyik legnevesebb építésze, Györgyi Dénes tervezte (1922), ezúttal már modern – a nagy New York-i vállalati székházakat is idéző – stílusban. Az épület elbontásával tehát nem egyszerűen egy késői historizáló, peremkerületi épület tűnt el, nem is csak a történeti Duna-part látképe sérült durván, hanem a főváros történelmének egy sok jelentést hordozó, gazdag tartalmú tanúja esett áldozatul a város-léptékű műemlékvédelem tényleges hiányának. Látszólag minden szabályosan zajlott, a műemléki hatóság, mint a védett terület okán illetékes szakhatóság hozzájárulását adta a bontáshoz. Mérlegelte azt a tényt, hogy az 1922-es szomszédos épület fővárosi védelem alatt áll, az érintett épület ugyanakkor semmilyen védelmet nem élvez, a fejlesztési koncepciók igényével szemben elfogadható kompromisszumnak tűnt tehát az engedély kiadása. Figyelmen kívül maradt az a megfontolás, hogy a terület maga áll védelem alatt, s a védett terület értékeit az ott álló épületek is hordozzák. Ezek az értékek sokszor csak összefüggések rendszerében fogalmazhatók meg. Ha az összefüggésrendszer elemei elpusztulnak,

a védelem tárgya pusztult el. Véleményünk szerint ezt fejezi ki a jogalkotó törvényben megfogalmazott szándéka. A gyakorlatban azonban nincs egységesen elfogadott értelmezés és következetes gyakorlat.

Így a hasonló esetek sajnos nem mondhatók kivételesnek. A város egyik központi területe, az 1956-os forradalom egyik nevezetes ellenállási pontja, a Corvin Mozi mögött fekvő tíz hatalmas tömb pl. ugyancsak a műemléki hatóság jóváhagyásával került teljes elbontásra, hogy helyet adjon a Corvin Szigony Projekt néven ismert, a 21. század minden modern komfortját ígérő új beépítésnek. A folyamatba belépő inventarizálás feldolgozása során kiderült, hogy korát és stílusát tekintve ez az épületállomány méltó kortársa az Andrassy úti beépítésnek. Az épületek léptéke és a lakások eredeti komfortja természetesen nem az a színvonal, de a maga helyén figyelemre méltó minőséget képviselt. Példaként álljon itt a Leonardo da Vinci u. 32. sz. ház. Az egyemeletes épület gazdagon tagolt neoreneszánsz homlokzatú utcai szárnya 1884-ben épült, az udvar 1890-ben. A tágas, ornamentikával díszített terazzo burkolatú lépcsőházában kényelmes, két pihenővel osztott, gazdagon tagolt öntöttvas korláttal ellátott lépcső vezetett az emeletre. Az enyhe törésvonalú utcában, stílusban és korban rokon, zömmel két emeletes épületek találhatók, közbeékelődött egy-egy földszintes és egyemeletes lakóházzal. A bemutatott épülethez hasonló részletek (a gazdagon tagolt homlokzat, a tágas, növényzettel, évszázados fákkal benőtt udvarok és az igényesen kialakított kapualjak és lépcsőházak) általános jegye volt az épületállománynak. Mint ahogy a rendkívül rossz fizikai állag is. A javarészt ma is önkormányzati tulajdonú épületekre az államosítás fél évszázada során az állam nem költött. A rendszerváltás szerény anyagi képességű, hátrányos helyzetű lakosságot talált itt, akik saját erőből nem tudtak az ingatlanokra fordítani. A terület a műemlékvédelem számára ismeretlen volt. Így a korban és stílusban a főváros szerves részét képező, számszerűen is hatalmas, műipari részletekben rendkívül gazdag és magas átlagszínvonalat képviselő épületállomány részben dokumentálatlanul elpusztult. Az inventarizáció idején a bontások már elkezdődtek, de a még felvehető anyag arányaiban ugyanazt mutatja, mint a VI. kerület esetében. A beépítés zöme 1873 és 1900 között, historizáló stílusban épült. A századfordulón még üresen álló telkek javarészt beépülnek 1918-ig, szecessziós stílusban. Egészen kevés az ebbe a történeti anyagba ékelődött modern épület, és még ennél is elenyészőbb az 1945 után emeltek száma. Jelentős eltérés – arányát tekintve – az 1872 előtti épületek esetében mutatkozik. Ebből sokkal több van ezen a területen, aminek a következő történeti oka van. A Józsefvárosban a belső területek felől terjeszkedő historizáló beépítés éppúgy ránőtt, beleszövődött a korábbi épületállományba, mint a Ferencváros esetében láttuk. Itt azonban nem ipari terület, hanem a 18. századi település az, ami találkozik a nagyvárosias beépítéssel. A Józsefvárosban maradt fenn Pesten a legkorábbi épületállomány. A nagyvárosias beépítés közepette ez a fizikailag elhanyagolt struk-

túra a maga kisvárosias megjelenésével könnyen esik a befektetői elképzelések áldozatául. Ez azért is fájdalmas, mert nemcsak a historizáló városszövet pusztulását, hanem a korai, eddigelé alig feltárt épületállományt fenyegeti. Nem beszélve az elbontott helyébe lépő elkészerítő építészeti minőségről.

A VI. és a VIII. kerület kapcsán a kiépülés idejére, stílussajátosságaira és a stílusok megjelenésének arányára tett megállapítást kiterjeszthetjük Budapest valamennyi, történetileg a fővároshoz tartozó kerületére. Ennek alapján a városnak, mint „mega-műemléknek” alapvető jellemzőjét a historizáló–szecessziós kiépítésben határozhatjuk meg. A légi felvételekről is jól kivehető az így definiált beépítés egységessége és határa, de a történeti szöveten az 1980-as évek lakótelep-építkezéseivel és az utóbbi tizenöt év fejlesztéseivel ejtett sebek is. Az inventarizáció teljes befejezése előtt, a feldolgozás jelenlegi stádiumában is egyértelmű, hogy a budapesti épített örökség értékét az adja, hogy a nagyvárosias kiépülés rövid idő alatt és nagy léptékben zajlott le. Európai értelemben is figyelemre méltó, az átlagos vonatkozásában is magas építészeti és esztétikai értéket hozott létre. Éppen ez a sajátosság, a nagy kiterjedésben fennmaradt, változatosságában gazdag, összességében mégis egységes épületállomány az értéke és egyben a nehézsége a budapesti értékvédelemnek. A historizmus és a szecesszió stílusjegyei által meghatározott építészeti örökség, amely szubsztanciájában hordozza a klasszicizmus és kisebb részben a barokk korszak elemeit, és ugyanakkor képes volt integrálni a kiváló minőségű modern alkotásokat, rendkívül sérülékeny. Minden újabb bontás hatványozottan károsítja az állományt – minden új hozzátételt magas mérce elé állít a magas építészeti minőséget képviselő környezet. Ugyanakkor az is világos, hogy valamennyi épület védetté nyilvánítása ilyen mennyiség esetén nem járható út, csak a kontextusban értelmezett, területi értékvédelem lehet egy élő városi szövetben célravezető. Az így fenntartott történeti szöveten belül a védett épület a város építéstörténetének egy-egy speciális momentumát fémjelzi. Rangjuknak, értéküknek a restaurátor szemléletű helyreállítással kell nyomatékot adni. A mai gyakorlatban a védett épület és a védett területen álló épülettel kapcsolatos bánásmódban ilyen distinkció alig tapasztalható. A bizonytalan jogértelmezés és következetlen gyakorlati alkalmazása biztosan az egyik oka annak, hogy a területi védelem sokszor elégtelen a nem védett épület fennmaradásához. Ugyanakkor a védett épületek sokszor olyan mértékű átalakításon esnek át (emeletráépítések, teljes szárnyak elbontása stb.), ami a restaurátor szemlélettől igen távol áll. Utóbbi esetekben maga a műemléki védelem értelme kérdőjelezhető meg, mivel mindössze a védett épület kényszerű fizikai megmaradását képes biztosítani, de csak olyan áron, ami jelentős értékvesztéssel jár.

A budapesti folyamatokból nyilvánvaló, hogy a védettség ténye nem érték-növelő tényező, a beruházásnak kizárólag gátját jelenti. Vannak azonban olyan esetek, amikor a beruházás alapja a védett épület. Paradox módon ebből bontakozott ki napjainkra egy másik ijesztő tendencia. Ebben a vonu-

latban nem a bontása, hanem ellenkezőleg az építkezés jelenti a veszélyt. A középkor romként ránk maradt emlékeinek egész sora vált ambiciózus kutatók és építészek rekonstrukciós elképzeléseinek célpontjává. A folyamat illusztrálására bemutatott kelet-magyarországi nyírbátori vár esete egy műemlék átlényegülésének szomorú példája. A település az erdélyi fejedelemség érdekeltségi körébe tartozott, s a 18. század elejéig jelentős szerepet játszott, történelmi szerepének ma is két fontos építészeti emléke áll. A 15. század végén épült minorita templom, és a vele majdnem egykorú plébánia, ma református templom a magyarországi műemlékállomány két kiemelkedő jelentőségű darabja. E virágkor világi emlékének, a Báthory család – plébániatemplom közvetlen közelében emelt – erősített lakóhelyének csak egy szárnya maradt meg. Ezt a 18. században magtárrá alakították. Ekként emlékezik meg róla a megye 1986-ban megjelent műemléki topográfiája, és a középkori épületet szubsztanciájában hordozó magtárként került műemléki védelem alá is. A helyreállítás során készült képekről jól kivehető, hogy a készülő rekonstrukció hogyan és milyen arányban épült a meglévő magtárfalakra. Az építési területe peremén tábla hirdette, hogy a vállalkozás az Európai Unió anyagi forrásaival, a PHARE program „Integrált helyi fejlesztési akciók ösztönzése” című programja keretében bontakozott ki.

Azt, hogy az ilyen típusú műemléki beavatkozások tendenciává válhattak, egyértelműen az a pályázati rendszer tette lehetővé, amely hatalmas pénzetket csillant fel a műemlékvédelem kiapadt forrásaival szemben. A folyamatot a magyar millennium kapcsán megnyíló hazai állami források indították el, precedensként a visegrádi királyi palota-kiépítésével, amely azt megelőzően romterületként volt látogatható. Ma az időközben elapadt pénzek következtében félkészben áll: kiépült loggiás udvarán a Giovanni Dalmatának tulajdonított kút rekonstrukciójának funkcióba helyezett másolatával. A kritikát a szimpózium norvég előadójától már hallhattuk. A romok költséges állagvédelmének megoldatlansága az egyik leggyakoribb indok a kiépítés mellett: funkció nélkül fenntarthatatlan, elhelyezhető funkcióhoz azonban kiépítésre van szükség. Az utóbbi évek kiépítéssel, rekonstrukcióval kapcsolatos szakmai párbeszéde során azonban egyértelművé vált más szempontok erőteljes jelenléte is. A még feltáratlan emlékek iránti kutatói érdeklődés, a történelmi érdeklődéssel párosuló építészambíció, a forráshiánnyal küzdő tulajdonos, a fejlesztést felmutatni óhajtó politikus hamar egymásra talál. A hivatkozási alap pedig a nagyközönség, a közérdek, amely – e retorika szerint – azt kívánja, hogy lásson mást is romokon kívül, különösen, ha azok – mint a szakértők ezt ilyenkor állítják – hitelesen épületté restaurálhatók. Ebben a környezetben minél inkább a köztudatban van egy várrom, minél emblematikusabb egy ma már sokszor csak régészeti emlékként ránk maradt helyszín vagy épületmaradvány, annál inkább veszélyeztetett.

A kiépítés veszélye az adott műemlék vonatkozásában elsősorban abban áll, hogy a tudományos előkészítésre sok esetben nincs megfelelő lehetőség,

és a kivitelezés – ugyancsak sok esetben – drasztikus beavatkozása az eredeti anyag pusztulásával jár. Az esztétikai végeredmény is sokszor kétes, de ez nem feltétlenül műemlékvédelmi probléma. Annál inkább az azonban, hogy ezek a rekonstrukciók műemlékvédelemként kerülnek a köztudatba (némi joggal, hiszen műemlékek műemlékvédelmi hatósági engedéllyel történő átalakításáról van szó). A modern technikával, modern anyagokkal kreált végeredmény valami „műemlékszerű építmény”, mint azt éppen Nyírbátor esetében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal saját folyóiratában az egyik kolléga megfogalmazta. A formájában régies, anyagában bármely újonnan emelt épülettel azonos rekonstrukciók végképp elmoszák a különbséget régi és új, eredeti és replika között. A végeredmény könnyen emészthető az „épet” és „újat” előnyben részesítő, a reklámokkal komfortra, kényelemre és fogyasztásra hangolt közízlés számára.

A bontások és rekonstrukciók közös nevezője a haszonelvűség. Mire lehet használni? Úgy tűnik, jelenleg a használati érték az egyetlen mérce Magyarországon. Ami nem termel azonnali, direkt hasznot, annak nincs létjogosultsága. Nyilvánvaló, hogy egy műemlék csak potenciálisan lehet gazdasági forrás, s hogy valóban azzá válhassék, az befektetést, folyamatos gondoskodást és körültekintő gazdasági és humán fejlesztést igényel. Mindehhez pedig hosszú távú gondolkodásra van szükség. A műemlékvédelmi jogszabályok azért vannak, hogy a műemlékállomány jövőjét függetlenítsék az ilyen jellegű esetlegességektől. A magyar jogszabályi környezetnek talán az a legnagyobb hiányossága, hogy – a törvényben megfogalmazott szándék és felhatalmazás ellenére – sem közvetlen, sem közvetett támogatást nem rendel a műemlékek mellé. Pusztán hatósági eszközökkel kell érvényt szerezni a műemlékvédelmi érdekeknek. Ezért az örökségvédelmi jogszabályok a különféle lobby érdekek erejének függvényében meglehetősen sűrűn változnak és ezzel párhuzamosan az intézményrendszer is szinte folyamatos átszervezés alanya. Az utolsó törvénymódosításra 2005-ben került sor nagy parlamenti konszenzussal. Erős jogszabály, de módosítása ismét napirenden van. A műemlékvédelmi gyakorlat jelenleg egyre távolabb kerül önnön lényegétől, attól a feladatától ugyanis, hogy az örökül kapott műemlékállományt gondozottan, értékvesztés nélkül átörökítse az eljövendő generációkra. Fájdalmas kimondani, de a hivatalos nyilatkozatok alapján egyre egyértelműbbnek látszik, hogy műemlékvédelmen ma Magyarországon műemléki ingatlanfejlesztést kell érteni.

Annál nagyobb erény az olyan helyreállítás, mint a veszprémi Dubniczay-ház, amely a pályázati pénzek jó felhasználásának szép példája. A város mint megbízó és az örökségvédelmi hatóság mint gondnok jó együttműködésében a tudományos kutató és az építész hozzáértése kibontakozhatott, és a magyar műemlékvédelem legjobb hagyományaihoz méltó helyreállítás született. Az ezeréves veszprémi püspöki vár területén a veszprémi káptalan kanonokjának palotája 1751-ben épült. A helyreállítást megelőző épületkutatás többek

között feltárta a várfal és az épület viszonyát, és több réteg falfestést az 1771 és 1850 közötti időszakból. A helyreállítás során mód nyílt arra, hogy a feltárás eredményei beépüljenek a tervbe, láthatóak legyenek. Az építészeti program a műemlékvédelem eszköztárából bőven válogatva választotta ki az egyes részfeladatok megoldására legalkalmasabb módszert. A főhomlokzat színezése hagyományos technikával, restaurátor módszerrel készült, az udvari szárny egy szinte utolsó négyzetméterig átépített 18. századi szakaszát elbontották, helyén új épületrészben kapott helyet a téglamúzeum. A belsőben feltárt falképek között található rekonstruált interieurfestés, a sala terrenában ugyanakkor csak a megmaradt felületek kerültek restaurálásra, míg az interieur egy múzeumból kölcsönzött, a naturalisztikus kifestéshez jól kapcsolódó, ritka, fatörzset imitáló kályhával egészült ki. Több helyiségben a falfestéseket konzerválták, de csak kis, a látószögből félreeső helyeken retusálták ki a felületet, annak érdekében, hogy segítse a megértést. Ez az eredetileg szükség szülte megoldás – a teljes restaurálásra nem volt anyagi fedezet – kifejezetten esztétikusnak bizonyult a terekben elhelyezett magángyűjtemény 20. századi műalkotásainak háttereként.

A Dubniczay-ház példája szerencsére éppúgy nem teljesen egyedülálló, mint a bontások és rekonstrukciók esete. Mindazonáltal fő tendenciának nem mondható. Szerencsés feltételek esetén is nagyon meg kell küzdeni az ilyen eredményért. A magyar műemlékvédelem választót áll. Úgy tűnik, újra meg kell tanulnia önnön alap-szókincsét, fel kell fedeznie, hogy létének egyetlen jogcíme a kulturális örökség részeként definiált műemlékek megőrzése, gondozása és átörökítése materiális és szellemi értelemben egyaránt. Ha ezt nem teszi, akkor megszűnt létezni – névbitorlóként fennmaradhat ugyan, de nem őreként, hanem a rábízott közkinccs kiszolgáltatójaként.